

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ

Сумська філія

Кафедра юридичних дисциплін

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з дисципліни «КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС»

**обов'язкових компонент освітньої програми
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

262 Правоохоронна діяльність

за темою: «Виконання вироку, ухвал та постанов суду»

Харків 2022

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2022 № 8

СХВАЛЕНО

Вченою радою Сумської філії
ХНУВС
Протокол від 22.07.2022 № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 26.08.2022 № 8

Розглянуто на засіданні кафедри юридичних дисциплін (протокол № 1 від
від 21.07.2022)

Рецензенти:

1. Суддя Сумського окружного адміністративного суду, кандидат юридичних наук Глазько С. М.;
2. Завідувач кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства ХНУВС, доктор юридичних наук, професор Юхно О. О.

Розробники:

1. Викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ Матус В.В.

ПЛАН ЛЕКЦІЇ

1. Поняття, ознаки та значення стадії виконання вироку
2. Загальні положення стадії виконання судових рішень

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року №254к/96-ВР. Дата оновлення: 21.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 01.09.2022).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та доповн. станом на 12 лютого 2019 р.: Офіц. текст. К.: Алерта. 2019. 324 с.
3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р № 1402-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення 01.09.2022)
4. Про прокуратуру. Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18> (дата звернення: 01.09.2022)
5. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 року URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3460-17/conv> (дата звернення 01.09.2022)
6. Кримінальний процес України у 2-х част.: ч. 1: Досудове провадження: підручник / Бойко О.П., та ін. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; 2017. 327 с.
7. Кримінальний процес : підруч. Кол. авт. ; кер. авт. кол. д-р юрид. наук, доц. О.Ф. Кобзар. У 2-х ч. Ч. 2. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 235 с.
8. Кримінальний процес. Особлива частина (альбом схем) навч. посіб. /Л.Д. Удалова та ін. Київ: Центр учбової літератури. 2015. 224 с.
9. Кримінальне процесуальне право України Навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ : Центр учбової літератури. 2015. 216 с.
10. Кримінальний процес України: загальна частина: підручник О.О. Волобуєва та ін. Київ: ВД Дакор 2015. 172с.
11. Молдован В.В., Молован А.В., Канавець Р.С. Кримінальний процес України: лекції. Процесуальні документи. Навчальний посібник. 2-ге вид. із змін та доп. К.: Алерта, 2016. 360 с.
12. Сербін М. М., Солдатенко О. А. Практикум з кримінального процесу : навч. посібник. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 84 с.

МЕТА ЛЕКЦІЇ:

Сформувати уявлення про суть та значення такої стадії кримінального процесу як виконання вироку, визначити питання, які вирішуються під час виконання вироку.

ВСТУП

Коли вирок суду, який набрав законної сили, звернено до виконання і виконується, судочинство у справі вважається закінченим. Якщо вирок не виконується чи виконується не належним чином, то вся діяльність з розслідування і судового розгляду справи зводиться нанівець. Від того, як виконуються вирoki в багатьох випадках залежить авторитет судочинства. У зв'язку з цим дуже важливо, щоб вирок суду був своєчасно і правильно звернений до виконання і виконаний. Тільки за таких умов буде забезпечено принцип невідворотності покарання за скоєний злочин.

Крім вироків, повинні належним чином виконуватись також ухвали і постанови суду, що набрали законної сили. Вони є обов'язковими для всіх державних і громадських підприємств, установ і організацій, посадових осіб та громадян і підлягають виконанню на всій території України (ст. 403 КПК).

Це положення закону сприяє успішному виконанню рішень суду. У зверненні вироку до виконання основна роль належить суду, але без ефективної діяльності з цих питань прокуратури, установ по виконанню вироків, інспекцій виправних робіт та інших цю роботу в повному обсязі виконати неможливо. Діяльність установ по виконанню покарань регулюється не тільки кримінально-процесуальним законодавством, але й кримінальним, цивільно-процесуальним, виправно-трудовим, адміністративним та з деяких інших галузей права.

1. Поняття, ознаки та значення стадії виконання вироку

Виконання вироку — це стадія кримінального процесу, змістом якої є правовідносини і діяльність її учасників за визначальної ролі суду з виконання судових рішень, а саме: звернення рішень до виконання, контроль за їх виконанням і вирішення питань, що виникають під час їх виконання.

Ознаки стадії:

- 1) у ній реалізуються рішення, сформульовані не тільки у вироку, а й в ухвалах, постановках суду;
- 2) ця стадія у кримінальній справі може виникати неодноразово у зв'язку зі зміною судових рішень або виникненням питань, які потребують судового вирішення;
- 3) не пов'язана з дослідженням загального для попередніх стадій предмета доказування (ст. 64 КПК). Останній у цій стадії також є різнобічний, бо зумовлюється вирішуваними судом питаннями;
- 4) стадія виконання вироку позбавлена контрольних функцій щодо попередніх стадій кримінального процесу;
- 5) має істотні особливості процесуального характеру, про які йтиметься далі.

Слід звернути увагу, що неможна ототожнювати виконання вироку як стадію кримінального процесу і фактичне відбування покарання засудженим. Стадія виконання вироку характеризується процесуальною діяльністю, в якій обов'язковим і головним учасником є суд. Фактичне виконання вироку та інших судових рішень здійснюють інші органи, діяльність яких регулюють переважно норми кримінально-виконавчого права.

За логікою, стадія виконання вироку має бути останньою в системі стадій кримінального процесу. Однак, зважаючи на те, що логічна і функціональна послідовність стадій не завжди збігаються, місце стадії виконання вироку не є "стабільним" у процесуальній системі.

Стадія виконання вироку може бути і не останньою в системі кримінального процесу, наприклад, якщо в процесі є стадія перегляду судових рішень у порядку виключного провадження, котра може бути в межах стадії виконання вироку або навіть і після неї.

Місце стадії виконання вироку в системі стадій процесу залежить від того:

- яким судом (місцевим чи апеляційним) постановлено рішення по першій інстанції;
- чи було оскаржено рішення суду першої інстанції в апеляційному або касаційному порядку.

Залежно від цього, стадія виконання вироку починається:

• після стадії судового розгляду кримінальної справи:

- 1) одразу після закінчення строку на апеляційне оскарження рішення місцевого суду (що становить 30 днів);
- 2) одразу після закінчення строку на касаційне оскарження рішення апеляційного суду, постановленого ним по першій інстанції (трьох місяців);

• після стадії апеляційного провадження:

— якщо на вирок місцевого суду було подано апеляцію — після розгляду справи апеляційною інстанцією (якщо вирок цієї інстанцією не було скасовано). Якщо вирок скасовано, то стадія виконання вироку не виникає;

• після стадії касаційного провадження:

— якщо на вирок апеляційного суду, постановлений ним як судом першої інстанції, було внесено касаційну скаргу чи подання — після розгляду справи касаційною інстанцією (якщо вирок цієї інстанцією не було скасовано).

Значення стадії виконання вироку розкривають такі положення:

- 1) у ній найбільш яскраво реалізується кримінально-правовий принцип невідворотності відповідальності та покарання;
- 2) стадія забезпечує охорону прав і законних інтересів учасників кримінального процесу, в том числі виправданих і засуджених та їхніх близьких родичів;
- 3) вона чинить виховно-превентивний вплив як на учасників кримінального процесу, так і на інших громадян

2. ПОРЯДОК ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Набрання судовим рішенням законної сили (ст.532 КПК).

Вирок або ухвала суду першої інстанції, ухвала слідчого судді, якщо інше не передбачено цим Кодексом, набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги, встановленого цим Кодексом, якщо таку скаргу не було подано.

У разі подання апеляційної скарги судові рішення, якщо його не скасовано, набирає законної сили після ухвалення рішення судом апеляційної інстанції.

Якщо строк апеляційного оскарження буде поновлено, вважається, що вирок чи ухвала суду, ухвала слідчого судді не набрала законної сили.

Судові рішення суду апеляційної та касаційної інстанцій набирають законної сили з моменту їх проголошення.

Ухвали слідчого судді та суду, які не можуть бути оскаржені, набирають законної сили з моменту їх оголошення.

Наслідки набрання законної сили судовим рішенням (ст.533 КПК).

Вирок або ухвала суду, які набрали законної сили, обов'язкові для осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, а також для усіх фізичних та юридичних осіб, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх службових осіб, і підлягають виконанню на всій території України.

Порядок виконання судових рішень у кримінальному провадженні(ст.534 КПК).

У разі необхідності спосіб, строки і порядок виконання можуть бути визначені у самому судовому рішенні.

Судове рішення, яке набрало законної сили або яке належить виконати негайно, підлягає безумовному виконанню.

Виправдувальний вирок або судові рішення, що звільняє обвинуваченого з-під варті, виконуються в цій частині негайно після їх проголошення в залі судового засідання.

У разі поновлення судом апеляційної інстанції строку апеляційного оскарження одночасно вирішується питання про зупинення виконання вироку або ухвали. Виконання вироку або ухвали може бути зупинене також в інших випадках, передбачених цим Кодексом.

Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у кримінальному провадженні, вирішує суддя суду першої інстанції одноособово, якщо інше не передбачено цим Кодексом.

Звернення судового рішення до виконання(ст.535 КПК).

Судове рішення, що набрало законної сили, якщо інше не передбачено цим Кодексом, звертається до виконання не пізніше як через три дні з дня набрання ним законної сили або повернення матеріалів кримінального провадження до суду першої інстанції із суду апеляційної чи касаційної інстанції.

Суд разом із своїм розпорядженням про виконання судового рішення надсилає його копію відповідному органу чи установі, на які покладено обов'язок виконати судові рішення.

Підставою для виконання суб'єктом державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань судового рішення, що набрало законної сили, є його примірник в електронній формі, надісланий суб'єкту державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань у порядку інформаційної взаємодії між Єдиним державним реєстром судових рішень та Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, затверджені Міністерством юстиції України спільно з Державною судовою адміністрацією України.

У разі якщо судові рішення або його частина підлягає виконанню органами державної виконавчої служби, приватним виконавцем, суд видає виконавчий лист, який звертається до виконання в порядку, передбаченому законом про виконавче провадження.

Органи, особи, які виконують судові рішення, повідомляють суд, який постановив судові рішення, про його виконання.

До набрання обвинувальним вироком законної сили обвинувачений, до якого застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, не може бути переведений у місце позбавлення волі в іншу місцевість.

Відстрочка виконання вироку(ст. 536 КПК).

Виконання вироку про засудження особи до виправних робіт, арешту, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців, позбавлення волі може бути відстрочено у разі:

1) тяжкої хвороби засудженого, яка перешкоджає відбуванню покарання, - до його видужання;

2) вагітності засудженої або за наявності у неї малолітньої дитини - на час вагітності або до досягнення дитиною трьох років, якщо особу засуджено за злочин, що не є особливо тяжким;

3) якщо негайне відбування покарання може потягти за собою винятково тяжкі наслідки для засудженого або його сім'ї через особливі обставини (пожежа, стихійне лихо, тяжка хвороба або смерть єдиного працездатного члена сім'ї тощо) - на строк, встановлений судом, але не більше одного року з дня набрання вироком законної сили.

Відстрочка виконання вироку не допускається щодо осіб, засуджених за тяжкі (крім випадків, передбачених пунктом 2 частини першої цієї статті) та особливо тяжкі злочини незалежно від строку покарання.

Питання, які вирішуються судом під час виконання вироків (ст.537 КПК).

Під час виконання вироків¹ суд, визначений ч.2 ст.539 КПК, має право вирішувати такі питання:

1) про відстрочку виконання вироку;

2) про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання;

3) про заміну невідбутої частини покарання більш м'яким;

4) про звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років;

5) про направлення для відбування покарання жінок, звільнених від відбування покарання внаслідок їх вагітності або наявності дітей віком до трьох років;

6) про звільнення від покарання за хворобою;

7) про застосування до засуджених примусового лікування та його припинення;

8) про направлення звільненого від покарання з випробуванням для відбування покарання, призначеного вироком;

9) про звільнення від призначеного покарання з випробуванням після закінчення іспитового строку;

10) про заміну покарання відповідно до частини п'ятої статті 53, частини третьої статті 57, частини першої статті 58, частини першої статті 62 КК України;

11) про застосування покарання за наявності кількох вироків;

12) про тимчасове залишення засудженого у слідчому ізоляторі або переведення засудженого з арештного дому, виправного центру, дисциплінарного батальйону або колонії до слідчого ізолятора для проведення відповідних процесуальних дій під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених іншою особою або цією самою особою, за які вона не була засуджена, чи у зв'язку з розглядом справи в суді;

13) про звільнення від покарання і пом'якшення покарання у випадках, передбачених частинами 2 і 3 статті 74 КК України;

13-¹) про оскарження інших рішень, дій чи бездіяльності адміністрації установи виконання покарань;

13-²) про застосування заходу стягнення до осіб, позбавлених волі, у виді переведення засудженого до приміщення камерного типу (одиначної камери);

13-³) про зміну обов'язків, покладених на засудженого, звільненого від відбування покарання з випробуванням;

14) інші питання про всякого роду сумніви і протиріччя, що виникають при виконанні вироку.

Оскарження рішень, дій чи бездіяльності адміністрації установи попереднього ув'язнення здійснюється в порядку, встановленому для пункту 13-¹ частини першої цієї статті.

Питання, які вирішуються судом після виконання вироку (ст.538 КПК).

Після відбуття покарання у виді позбавлення волі або обмеження волі суд, який ухвалив вирок, має право розглянути питання про зняття судимості з цієї особи за її клопотанням.

Порядок вирішення судом питань, пов'язаних із виконанням вироку (ст.539 КПК).

Питання, які виникають під час та після виконання вироку вирішуються судом за клопотанням (поданням) прокурора, засудженого, його захисника, законного представника, органу або установи виконання покарань, а також інших осіб, установ або органів у випадках, встановлених законом.

Потерпілий, цивільний позивач, цивільний відповідач та інші особи мають право звертатися до суду з клопотаннями про вирішення питань, які безпосередньо стосуються їх прав, обов'язків чи законних інтересів.

Клопотання (подання) про вирішення питання, пов'язаного із виконанням вироку, подається:

1) до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого засуджений відбуває покарання, - у разі необхідності вирішення питань, передбачених пунктами 2-4, 6, 7 (крім клопотання про припинення примусового лікування, яке подається до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться установа або заклад, в якому засуджений перебуває на лікуванні), 13-¹, 14 частини першої статті 537 КПК;

2) до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого виконується вирок, - у разі необхідності вирішення питань, передбачених пунктами 10 (у частині клопотань про заміну покарання відповідно до частини третьої статті 57, частини першої статті 58, частини першої статті 62 Кримінального кодексу України), 11, 13, 13-² частини першої статті 537 цього Кодексу;

3) до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого проживає засуджений, - у разі необхідності вирішення питань, передбачених пунктами 5, 8, 9, 13-³ частини першої статті 537 цього Кодексу;

4) до суду, який ухвалив вирок, - у разі необхідності вирішення питань, передбачених пунктами 1, 10 (в частині клопотання про заміну покарання відповідно до частини п'ятої статті 53 Кримінального кодексу України), 12 (у разі якщо вирішення питання необхідне в зв'язку із здійсненням судового розгляду, воно вирішується судом, який його здійснює), 14 частини першої статті 537, статті 538 КПК.

Клопотання (подання) про вирішення питання, пов'язаного із виконанням вироку, розглядається протягом десяти днів з дня його надходження до суду суддею одноособово згідно з правилами судового розгляду, передбаченими статтями 318-380 КПК, з урахуванням положень цього розділу.

Клопотання (подання) про застосування заходів стягнення до осіб, позбавлених волі, у виді переведення засудженого до приміщення камерного типу (одиначної камери) та про примусове годування засудженого розглядаються протягом 24 годин з моменту надходження відповідного клопотання (подання) до суду суддею одноособово.

У судові засідання викликаються засуджений, його захисник, законний представник, прокурор. Про час та місце розгляду клопотання (подання) повідомляються орган або установа виконання покарань, що відає виконанням покарання або здійснює контроль за поведінкою засудженого; лікарська комісія, що дала висновок стосовно питань застосування до засудженого примусового лікування або його припинення, у випадку розгляду відповідних питань; спостережна комісія, служба у справах дітей, якщо розглядається погоджене з ними клопотання; цивільний позивач і цивільний відповідач, якщо питання стосується виконання вироку в частині цивільного позову, інші особи у разі необхідності.

Неприбуття в судові засідання осіб, які були належним чином повідомлені про місце та час розгляду клопотання (подання), не перешкоджає проведенню судового розгляду, крім випадків, коли їх участь визнана судом обов'язковою або особа повідомила про поважні причини неприбуття.

За наслідками розгляду клопотання (подання) суд постановляє ухвалу, яка може бути оскаржена в апеляційному порядку. Оскарження прокурором ухвали суду щодо умовно-дострокового звільнення від відбування покарання або заміни невідбутої частини покарання більш м'яким зупиняє її виконання.

У разі набрання законної сили ухвалою суду про відмову в задоволенні клопотання щодо умовно-дострокового звільнення засудженого від відбування покарання або заміну невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням розгляд повторного клопотання з цього самого питання щодо осіб, засуджених за тяжкі та особливо тяжкі злочини до позбавлення волі на строк не менше п'яти років, може мати місце не раніше як через рік з дня винесення ухвали суду про відмову, а щодо засуджених за інші злочини та неповнолітніх засуджених - не раніше як через шість місяців.

У разі набрання законної сили ухвалою суду про відмову в задоволенні клопотання щодо зняття судимості розгляд повторного клопотання з цього ж питання може мати місце не раніше як через рік з дня винесення ухвали суду про відмову.

У разі задоволення клопотання про звільнення від подальшого відбування покарання засудженим, який захворів на психічну хворобу під час відбування покарання, суддя вправі застосувати примусові заходи медичного характеру відповідно до статей 92-95 КК України.

Розгляд справ щодо питань, визначених у пункті 13-¹ частини першої статті 537 цього Кодексу, здійснюється в порядку адміністративного судочинства.

Зарахування у строк відбування покарання часу перебування засудженого в лікувальній установі(ст.540 КПК).

Час перебування засудженого в лікувальній установі під час відбування покарання у виді позбавлення волі зараховується у строк позбавлення волі.

ВИСНОВКИ З ТЕМИ:

Таким чином стадія виконання вироку може виникати неодноразово. У цій стадії виконуються не тільки вирoki, а й інші судові рішення. У ній найбільш яскраво реалізується кримінально-правовий принцип невідворотності відповідальності та покарання.